

Министерство Здравоохранения Республики Узбекистан Бухарский
государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сино

Научно-практической конференции с международным
участием на тему:

“ Проблемы экологии и экологического образования ”

СБОРНИК ТЕЗИСОВ

11-12 ноября 2022 года

20. B. N. Doniyozov	
ACRIDOTHERES TRISTISNING BIOLOGIYASIGA OID MA'LUMOTLAR.....	33
21. Bo'ramova Dilfaza Yakubjonovna	
EKSTRAKSIYA MOYINING XAVFSIZLIK MEZONLARINI TADQIQ QILISH.....	34
22. Гулик Е.О.	
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СОЗДАНИЮ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ СРЕДЫ В УЧРЕЖДЕНИЯХ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ.....	36
23. Гулик Е.О., Коледа А.Г.	
ОБОСНОВАНИЕ МЕРОПРИЯТИЙ, ПО СНИЖЕНИЮ ПОТРЕБЛЕНИЯ НАТРИЯ УЧАЩИМИСЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ.....	36
24. Baltabaev Allayar Bardiyaevovich	
TIBBIYOT OLIY O'QUV YURTLARIDA TIBBIY PROFILAKTIKA YO'NALISHI TALABALARIGA TIBBIY EKOLOGIYA FANI SOATLARINI KO'PAYTIRISH ASOSLARI.....	37
25. Baltabaev Allayar Bardiyaevovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI NUKUS SHAHRI ATMOSFERA HAVOSI SHANGLANGANLIK HOLATINING EKOLOGO-GIGIENIK TAHLILI.....	37
26. Samadova X.S	
SOG'LOM OVQATLANISH - SOG'LOM HAYOT GAROVI.....	38
27. Samadova X.S	
Salomatlikka atrof muhit omillarining ahamiyati.....	40
28. Саидов Алишер Акмапович	
ОВҚАТЛАНИШ САЛОМАТЛИК ОМИЛИ.....	41
29. Саломова Х.Ж.	
Озиқ-овқат махсулотлари еташтарошда сивтетик ширетрошлардан фойдаланиш.....	42
30. Саломова Х.Ж.	
Атроф-муҳитта инсектицидлар билан зарарланган одамни олим.....	43
31. Саттарова Барнодон Набиевна	
ТОВУҚ ГҮШТИНИ СЕРТИФИКАТЛАШ МУАММОЛАРИ.....	43
32. *D.A.Shodiyev, **N.Sh.Sotvoldiyeva	
TURLI XIL KASALLIKLARNI OLDINI OLISHDA DORIVOR O'SIMLIKLARNI AHAMIYATI (AMARANT) MISOLIDA.....	44
33. *Сидуркова Олеся Леонидовна, *Матченко Ирина Владимировна	
ОЦЕНКА УРОВНЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТРЕССАУ ВРАЧЕЙ-ГИГИЕНИСТОВ.....	45
34. Икмамова А.О, Салоҳиддинова Р.И	
ГИГИЕНИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОПТИМАЛЬНОСТИ РЕЖИМА ДНЯ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО ВУЗА.....	46
35. Ибрагимова Лола Абдулжаббаровна, Хайитов Хизматжон Хатамжон ўғли	
АЛКОГОЛЬСИЗ ШИРИН ГАЗЛАНГАН САТҚИН ИЧИМЛИКЛАРИНИНГ ИНСОН САЛОМАТЛИГИГА ТАЪСИРИ.....	47
36. Ibragimova Lola Abdunabiyeva, Sadirkhodjaeva Nilufar Saydullakhodjaeva	
STUDY OF PREVALENCE LEVEL OF DEMAND FOR ENERGY DRINKS AMONG MODERN SCHOOL STUDENTS.....	48
37. B. N. Doniyozov	
MATERIALS ON THE BIOLOGY OF LAUGHING DOVE.....	50
38. Джузидов Х.Х. Рост научным исследованием в области экологии.....	52
39. Ergashev V.A.	
IMMUNE SYSTEM CELLS IN THE DYNAMICS OF EXPERIENCED OSTEOMIEELITIS AND CHANGES IN THE BLOOD LEUKEYTO NUMBER.....	53
40. Ergashev B.A.	
Сурункали тажрибавий остеомиелитлар динамикасида иммун тизим ҳужайралари орасидagi кўрсаткичлари.....	54
41. Ergasheva Mavjuda Komiljonovna, Mamasayqubova Zahro Uchqunovna	

ACRIDOTHERES TRISTISNING BIOLOGIYASIGA OID MA'LUMOTLAR

B. N. Doniyorov
BuxDU, O'zbekiston

Buxoro shahri sharoitida oddiy maynaning bioekologiyasiga oid ilmiy tadqiqot va kuzatishlarimizni 2007-2022 yillarda olib bordik. Shunga asosan bu qushni Buxoro shahridagi barcha muhitlarda yil davomida uchrashi, yuksak darajada moslashganligi uchun soni va ahamiyati jihatidan ekotizmda o'ziga xos o'rinni egallashi hamda yuqori zichlikka ega bo'lishi guvohi bo'ldik. Qolaversa, shahar hududida sonining ko'pligi, serharakatligi, tajovuskorligi uni boshqa turlardan ajratib turishi bilan kishi e'tiborini o'ziga tortadi.

E. Sh. Shernazarov ma'lumotiga ko'ra 1976 yilning qishida Toshkent aviatsiya zavodi sexida 4000 ta, 1980 yil chimni zavodi sexida 5000 ta atrofida maynalarning tumashi bizga manbalardan ma'lum. Shahsiy tadqiqotlarimizda mayna kuz va qish fasllarida asosan 5-40 tagacha individdan iborat kichik, ba'zan 200-400 tagacha individdan iborat o'rta va ahyon-ahyonda 2000-3000 tagacha individdan iborat katta guruhlar hosil qilib oziqlanish, bir joydan ikkinchi joyga ko'chish, tumash, dam olish, raqobatlashish va himoyalashish kabi hayotiy jarayonlarni amalga oshirishi aniqlandi. Besh mingtagacha individdan iborat eng katta koloniyasini 2010 yilning 10 yanvarida oziqlanish jarayonida Buxoro Avtoshohbekat yaqinidagi ko'l atrofi (hozirgi Buxoro madaniy markazi majmuasi) da uchratildi.

Iqlimiy omillarning nomoyon bo'lishiga ko'ra ba'zan dekabr oyida ham juft holdagi va uya qurayotgan mayna oilalarini ko'rish mumkin. Biroq ko'payish bilan bog'liq jiddiy o'zgarishlar fevral oyining boshlarida maynalarning bir holatda juftlarga ajralganligini, ikkinchi bir holatda hali ham 7-15 tagacha individdan iborat guruh bo'lib, o'z arealida nomoyon qiladigan xududiy reaksiyalarida ko'zga tashlanadi. Mart oyining uchinchi dekadasi kelib uya qurishga kirishganligini kuzatish mumkin.

Maynalar uyalarini zag'izg'onlarning eski inlariga, ta'mir talab binolardagi teshik-tarqamlarga, himoyalannagan karnaklar ichiga, suv quvirlari atrofiga o'ralgan g'illoflar orasiga o'z turiga xos mahorat bilan joylashtiradi. Zag'izg'onlarning eski inlaridan foydalanishda maynaga ko'k kaptar, qumri, cho'l sog'i kabi o'zga turlar va o'z turdoshlari raqobatchi bo'ladi. Uya materialini tanlashda qush atrofidagi tez va oson topiladigan xom-ashyoga murojat etadi. Jumladan, tut, olma, o'rik, qaroli, olmurut kabi daraxtlarning barglari hamda shovchalari, oq pilyonka, turli shirinliklarning qadoqlari, qora selofan, iplar, ko'p yillik o'simliklarning tana qismlari, audio kasetalarining lentalari, qo'y, sigir, otlarning jun-qillari, go'ng qarg'a, ko'k kaptar, tovuq kabi qushlarning kontur patlari bunga yorqin misol bo'ladi.

Maynaning ko'payish sikli ancha cho'ziq bo'lib, uning ikkita tuxumli uyasining (17.08.1967) va 10-12 kunlik jo'jali uyasining (02.09.1970) topilishi ham buni isbotlaydi (Baqoyev, 1994).

Mayna 4-6 ta tuxum qo'yadi, tuxumlarining po'chog'i och havorang-ko'kish tusda bo'ladi. Tuxumlar har kuni bittadan yoki kunora qo'yilganligini kuzatish mumkin. Uylardagi tuxumlarining soni, katta-kichikligi va shakli turlicha bo'ladi. Tuxum bosish uyaga birinchi tuxum qo'yilishi bilan boshlanadi. Tuxum bosishda urg'ochi jins faolroq bo'ladi. Tuxumlarni urg'ochisi va erkagi 15 kun bosib isitadi. Tuxumdan chiqqan jo'jalarining quloq teshiklari yopiq, ko'zlari ojiz, tanasi pat va parsiz hamda nimjon va zaif bo'ladi. Rivojlanishning 4-kuni quloq teshiklari, 6-7 kunligida ko'zlari ochiladi va tanasida par-patlarning elementlari shakllanib, terisining rangi qizildan qora tusga to'qlasha boshlaydi. Maynaning jo'jalari xuddi ko'k kaptar, qumri va musichaning polaponlariga o'xshab tez rivojlanadi va 24 kunda uyasidan uchib chiqadi.

Mayna asosan chigirtkalar bilan oziqlanadi. Bir juft mayna yiliga 150 000 taga yaqin chigirtkalarni qirishini (Simonov, 1977; Bogdanov, 1983), ot, sigir va qo'ylar tanasi va atrofidagi pashsha, so'na va boshqa parazitlarni terib yeyishini, kuz va qish fasllarida axlatxonalarda va shahar hududidagi yo'l chekkalarida turli chiqindilar bilan oziqlanishi hisobidan sanitarlik vazifasini bajarishini inobatga oladigan bo'lsak, mayna juda ham foydali qush hisoblanadi. Lekin, maynaning shahar sharoitida yuqori zichlikka egaligini, antisanitariya bilan bog'liq muammolarning kelib chiqishida ishtirok etishini, tungi koloniyalarida kuchli shovqinga sababchi bo'lishini hisobga olgan

holda, uning sonini boshqarish tadbirlarini amalga oshirish lozim. Buning uchun aholining madaniy-ekologik saviyasini yuksaltirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Богданов О. П. "Ўзбекистон ҳайвонлари".- Тошкент, "Ўқитувчи", 1983.-Б.188-189.
2. Дониёров Б. Н. Мусича(*Streptopelia senegalensis* Linnaeus)нинг биологияси ва экологиясига доир маълумотлар (Бухоро вилояти мисолида)//Бухоро давлат университети илмий аъбороти.-Бухоро,2015.№3.Б.49-52.
3. Дониёров Б. Н. Қушларнинг қишлоқ ва ўрмон кўжаллигидаги ўрни//Орол денгизи минтақасида юзага келган экологик офатнинг атроф-табiiий муҳитга таъсири Республика илмий-амалий конференцияси материаллари.-Бухоро,2015.-Б.120-121.
4. Дониёров Б. Н. Ёввойи қоя кўк қаптарлари-қонакилаштирилган қаптар зотларининг уруғбоши//Мақтада биология.-Тошкент,2015.№1.-Б.22-23.
5. Дониёров Б. Н. Кўк қаптар(*Columba livia* Gmelin) биологиясига доир маълумотлар (Бухоро вилояти мисолида)//Бухоро давлат университети илмий аъбороти.-Бухоро,2016.№2.Б.38-42.
6. Дониёров Б. Н. Бухорода учровчи қушларнинг шаҳардаги миллий-маданий ёдгорликларга таъсири//Бухоро давлат университети илмий аъбороти.-Бухоро,2016.№4.Б.42-46.
7. Дониёров Б. Н. Бухоро шаҳри шароитида ух қилувчи қушлар//Актуальные научные исследования в современном мире Сборник научных трудов.- Переяслав-Хмельницкий, 2016.№3.-С.10-18.
8. Дониёров Б. Н. Зағизгон (*Pica pica castriana* BP.) нинг биологияси (Бухоро вилояти мисолида)//Актуальные научные исследования в современном мире Сборник научных трудов.-Переяслав-Хмельницкий, 2016.№4.-С.9-13.
9. Дониёров Б. Н. Чўп соғи (*Otus busei*) нинг биологияси (Бухоро вилояти мисолида)//Вопросы охраны птиц Узбекистана материалы республиканской конференции общества охраны птиц Узбекистана.-Ташкент,2017.С.39-42.
10. Дониёров Б. Н. Бухоро шаҳридаги миллий-маданий ёдгорликларни экотуризм ресурслари сифатида шаҳарда учровчи қушларнинг таъсиридан сақлаш//Халқаро "Ипак ва зираворлар" халқаро туризм фестивали "Бухорода туристик эрзин иқтисодий қудудни яратиш имкониятлари ва ривожланиш истикболлари" мавзусидаги илмий-амалий конференция мақолалар тўплами.-Бухоро,2018.-Б.313-318.
11. Дониёров Б. Н. Туризм соҳасида аҳамиятли Бухоро вилояти агроценозларидаги манзарали ва сайроқи қушлар//«Ипак ва зираворлар» фестивали даврида 2018 йил 26 май куни Бухоро шаҳрида «Бухоро вилоятининг туристик ва инвестицион салоҳияти» мавзусида ўтказилган халқаро илмий-амалий конференция тезислар тўплами.-Бухоро,2018.-Б.169-173.
12. Дониёров Б. Н. Бухоро воҳасида қишлоқ қалдирғочи (*Hirundo rustica rustica* L.) нинг биологияси// Хоразм маъжун академияси аъборотномаси.-Хива, 2020.№1.Б.25-29.
13. Donyorov B. N. Buxoro viloyatida ko'k kartar (*Columba livia neglecta* Hume, 1873) ning biologiyasiga doir materiallar//Хоразм маъжун академияси аъборотномаси.-Хива, 2021.№8.Б.17-21.

ЭКСТРАКЦИЯ МОЙНИНГ ХАВФСIZLIK МЕЗОНЛАРИНИ ТАДҚИҚ ҚИЛИШ.

Bo'ranova Dilfuza Yakubjanovna

Farg'ona politehnika instituti

Osiiq-ovqat texnologiyasi kafedrasasi assistenti

dilfuzaburanova877@gmail.com

Bilamizki, deyarli barcha yog'-moy korxonalari forpress-ekstraksiya tizimida ishlab kelmoqda, bu esa o'zaro nisbatda 70% press va 30% ekstraksiya moylarini ishlab chiqarishni ko'rsatadi.

Ekstraksiya jarayoni – material tarkibidan organik erituvchi ya'ni benzin ishlatish orqali moyni ajratib olish tashvniladi. Bu usul orqali material tarkibidan maksimal miqdorda moy ajratib olinadi, lekin uning ikkinchi tomonida, moy tarkibida benzin zarrachalari qolib ketadi.